

Getuigen alsof men zich binnenste buiten keert

Voorganger: Christiaan Boers
Regenboogkerk Hilversum

Schriftlezing Oude Testament: Jesaja 43: 10-13

Schriftlezing Evangelie: Marcus 7: 15-23

'Binnenstebuiten', Albert Bokslag

Inleiding

De evangelielering is een wat vreemde tekst over iemands binnenste en buitenste wereld. "Niets dat van buitenaf in de mens komt, kan hem onrein maken", verklaart Jezus. Dit gaat natuurlijk over de spijswetten, maar even zo goed over wat de mens naar buiten brengt vanuit zijn/haar binnenste. In Jesaja zegt God dat het volk Zijn getuige is. De combinatie van getuige zijn en het naar buiten brengen wat van binnen komt, dat is een spannende exercitie.

Prediking

"Op de plaats waar ik was, wanneer zocht ik U daar? En U stond gewoon voor me! Maar ik was ook van mijzelf weggelopen en kon mezelf niet meer vinden, laat staan U!" Aldus Aurelius Augustinus, en deze woorden staan in de bundel onder het lied dat wij net zongen (Lied 834).

Gemeente van de Heer Jezus Christus, kijkend naar de afbeelding die ik voor vandaag heb gekozen, dan zien we een gezicht in een soort van opengebroken eierschaal of een bol. Het werk is van keramiek, aardewerk zo te zien. Pure eenvoud van het gezicht, met twee opvallende pupillen die zien, vanuit de schaal, naar buiten. En toch lijkt het kijken te geschieden vanuit de beschutting van het binnen-zijn. Zo is ook de titel die de maker het werk heeft gegeven, binnenstebuiten.

Het verbindt iets dat van binnen zit of leeft of er gewoon is, met buiten.

De prachtige innerlijke eenvoud van het gezicht met de ogen en de neus en de mond in combinatie met de kleurrijke buitenkant, en ach, misschien is het wel een groene werelddol, wie zal het zeggen, vind ik treffend. Evenals de witte rafelrand waar de bol is opengeraakt, of opzettelijk opengeslagen, of voorzichtig gepeld als een ei. In ieder geval contrasteert binnen en buiten, maar is er ook harmonie, evenwicht.

Afhankelijk van de hoek waarmee je naar het beeld kijkt, wat u ziet is natuurlijk een foto vanuit één hoek, kun je meer zien van het gezicht. Wij zien nauwelijks wenkbrauwen, maar die zijn er wel. We zien ook een stukje mond wegvallen; zouden we live het beeld zien, dan bepaalt de hoek van kijken hoeveel we van het gezicht zien. Maar dan bepaal je als kijker ook zelf in hoeverre je je verbindt met de ogen van degene naar wie je kijkt. Er is een wisselwerking én een keuze in de mate van wederkerigheid.

Op die manier wilde ik vandaag eens kijken naar de tekst uit Jesaja en Marcus. Waarbij maar meteen gezegd moet worden, dat daarmee niet alles wat in deze teksten gezegd en gesproken wordt, recht wordt gedaan? Want beide teksten, zowel die van Jesaja als van Marcus staan in een bredere context van gebeurtenissen. En God geve dat het 'geïnspireerde leven', zoals het jaarthema van de Hilversumse Protestantse gemeente luidt, juist ook mag voortkomen uit een enkel woord, een enkele gedachte. Net zoals in de muziek een fragment zich soms loszingt van het geheel en aan de essentie raakt bij jou op dat moment, op die plaats. Zoiets vanmorgen ook. De tekst nodigt uit om geïnspireerd te raken. Hoe? Door onszelf binnenstebuiten te keren. Doen we dat, zo durf ik te stellen, dan u zult merken dat die beweging alles met geloof, spiritualiteit, inspiratie te maken heeft.

Sterker nog, dat wij niet zonder die beweging kunnen, willen wij ware getuigen zijn van Gods werk en handelen.

En daarmee komen we eerst bij de tekst van Jesaja. "Mijn getuigen zijn jullie, spreekt de HEER", zo zegt Jesaja ons toe. Nou ja, ons, in ieder geval tegen het volk Gods van toen. Dat is het adres. Zijn woorden beginnen: 'vrees niet, want Ik heb u verlost, Ik heb je bij je naam geroepen, je bent van mij.' Het 'wees niet bang', zoals de huidige vertaling die wij vanmorgen hoorden, het 'vrezende' van vroegere vertalingen, komt nog een keer terug als refrein.

Wees ook niet bang voor de hele optelsom van goede daden die God heeft gedaan en zal doen.

Wereldwijd, van noord tot zuid, van west tot oost, brengt de Eeuwige zonen en dochters terug naar hun oorsprong. En die is: Hij, die alles en allen geschapen, gemaakt, gevormd heeft.

Daar begint het mee. En om dat te benadrukken staat er nog dat als er andere volken met hun goden zijn die willen getuigen van hun goden, laat ze dan durven zeggen dat dat hun waarheid is, dat ze durven zeggen: 'het is zo!'

"Daarentegen roep Ik, de God van Israël, jullie op Mijn getuige te zijn".

Het begrip getuige kennen we uit de rechtspraak. Je wordt als getuige opgeroepen bij een zaak om het recht te laten zegevieren. Word je opgeroepen als getuige, dan zal je wel iets moeten zeggen. En dat is in Jesaja precies wat God zijn volk vraagt. "Wees niet doof en blind, ook al heb je ogen en oren. Weet dat ik je geschapen heb met zintuigen die kunnen spreken over wat ze gezien en gehoord hebben".

Het is alsof God zegt: 'vaak heb ik zelf moeten procederen en pleiten in het proces; kijk maar hoe de omliggende volken mij steeds hebben bespot en met hoon belaagd. Ik heb het allemaal zelf moeten doen omdat mijn getuigen zich stil hielden.'

En daar heeft God natuurlijk wel een punt. Want al die tijd was Hij er, bij de exodus, bij de doorwaadbare plaatsen in het water, bij het vuur dat het leven bedreigde. Allemaal referenties aan historische bevrijdingsdaden. "Is het niet eens tijd dat jullie als Mijn getuigen gaan optreden?"

Zo ongeveer moeten we voor vandaag maar even de woorden van Jesaja hanteren. Een oproep om Gods getuigen te zijn.

Een getuige is iemand die geacht wordt naar waarheid te spreken. Doe je dat niet, dan pleeg je meened. Hoe spreek je over de dingen die jou als ter ore zijn gekomen, die jij gezien hebt?

Daarnaast kennen we het begrip getuige bij een huwelijk. Wat je dan als getuige doet is voornamelijk 'erbij zijn', je ziet wat gebeurt, je bent erbij. Dit lijkt ook heel veel op de woorden die God telkens herhaalt: "wees niet bang, want Ik ben bij je". Ons getuige zijn en daarmee gepaard gaand, ons getuigen, heeft iets te maken met 'er zijn'. Ik ben erbij, ik houd mij niet stil en getuig van mijn getuige zijn. Je spreekt omdat je erbij was.

Dat wat je naar buiten brengt aan informatie, aan woorden, aan spreken, dat wordt gevoed door wat via je ogen en oren naar binnen is gekomen, want je was erbij. Je zag het, je hoorde het, je nam het tot je. Met excuses voor dat we hier wat lang bij stilstaan, maar het is van belang voor het vervolg.

Dat komt nu.

Niets dat tot de mens van buiten komt, kan hem onrein maken, laat Marcus Jezus zeggen in de evangelielezing die we hoorden.

Jezus komt tot die conclusie na een lange conversatie met schriftgeleerden. Die hadden Jezus en zijn discipelen aangesproken over hun omgang met de reinheidvoorschriften bij het tot zich nemen van voedsel. Wassen jullie niet je handen, zoals de voorvaders? Maken jullie de bekertjes en kruiken niet schoon? Was je jezelf niet als je van de markt thuiskomt? In die sfeer zegt Jezus dan die woorden: 'niets dat tot de mens van buiten komt, kan hem onrein maken. Het zijn de dingen die uit de mens naar buiten komen die hem onrein maken.' Misschien dat de discipelen nog wellicht eerst denken dat dit over de spijsvertering gaat.

Maar al gauw, als ze weer onder elkaar zijn, legt Jezus het verder uit. Het gaat niet om de maaginhoud die via de natuurlijke gang in de beerput eindigt, het gaat om de hartsinhoud. Wat vanuit het hart naar buiten komt, is onrein. Want, en zo eindigt dan het tekstgedeelte van vandaag uit Marcus, uit het hart komen de slechte gedachten, ontucht, diefstal, moord, overspel, hebzucht, kwaadaardigheid, bedrog, losbandigheid, afgunst, laster, hoogmoed en dwaasheid. Jezus geeft in een krachtige reminiscentie de kern van de traditie en de wet aan. De tien woorden of geboden worden stuk voor stuk teruggebracht tot één woord. Al deze slechte dingen komen van binnenuit, en die maken de mens onrein. Het woordje slecht kun je wellicht nog adequater vertalen met 'al deze boze dingen'. De boze dingen die de mens onrein, ontheiligd maken, verdeeld. Ik las laatst een gedicht van wie ik niet eens weet wie het schreef. Het zou best van een rapper kunnen zijn, zo ga ik het ook maar eens voorlezen.

*Ik weet het nog niet zo precies wie goed is of wie slecht.
 We geven gauw een oordeel, maar is dat wel terecht?
 Want als ik naar mijzelf kijk, weet ik het ook niet goed.
 Soms heb ik zin om lief te zijn en help ik waar het moet.
 Maar ik kan ook brutaal zijn en geef een grote mond.
 Dan heb ik nergens zin in en maak het heel erg bont.
 Ik kan ook erg gemeen zijn, lig dwars van tijd tot tijd.
 Daar heb ik dan wel spijt van, maar ook lang niet altijd.
 Ik denk dat het heel moeilijk wordt om goed en kwaad te scheiden.
 Toch kan ik wel mijn best doen het slechte te vermijden.*

Deze niet mis te verstane woorden zijn een oprechte poging van de maker om het innerlijke gesprek aan te gaan. En daarmee stuit hij op dilemma's die niet uit de weg gegaan worden. Een poging om het eigen hart te begrijpen en ook wat er uit dat hart voortkomt.

Wij worden eenieder geconfronteerd met dilemma's op persoonlijk vlak. Bijvoorbeeld ten aanzien van de omgang met de corona-regels. Er dienen zich opeens onverwachte vragen aan.

Wel of geen vaccinatie. Wel of geen reis naar het buitenland. Wel of geen kritiek hebben om vaccinatieweigeraars. Het zijn vragen die zich afspelen in het innerlijke geweten van ieder mens. Iedere maatregel, zo heeft het afgelopen jaar ons wel geleerd, heeft een goede en minder goede kant. De intelligente lockdown van vorige jaar was een veelbelovende term. Het ging uit van de verwachting dat een ieder het goede herkende van de maatregel. Wij weten inmiddels ook dat opgelegde isolatie, avondklok, cultuurloos bestaan, thuiswerken, schoolsluiting, allemaal hun keerzijde hebben.

En toch, de verantwoordelijken, overheid, OMT, wetenschappers, deden niet anders dan hun innerlijke waarheid volgen. Op grond van wat zij weten en denken, vormt zich een gezamenlijke waarheid.

Het is die gezamenlijke waarheid die, zo zegt Roxanne van Iperen in Zomergasten van vorige week, intrinsiek een machtsfactor wordt. De vraag van goed en kwaad komt daar te liggen, terwijl die eigenlijk plaatsvindt in eenieder persoonlijk. Dit is een mooie gedachte, die van Iperen misschien wel uit de woorden van Jezus haalt. De georganiseerde wet, zoals de schriftgeleerden voorstaan, die manifesteert zich in de macht. Van de instanties en instituties. Jezus zet daar tegenover de kracht van het eigen geweten. Het eigen geweten kan nooit dienen als moreel wapen dat geldt voor iedereen, is dus subjectief. Maar het geweten is wel de innerlijke vraag aan jezelf: is het juist en goed wat ik doe, wetend dat het hart zo vol is van boze dingen. Durven we de waarachtigheid van onze innerlijke overwegingen echt onder ogen te zien, met alles erop en eraan en denk dan weer even aan de samenvatting van de wet zoals we hoorden in Marcus? Durven we dat aan?

Waarachtigheid is wat anders dan waarheid, ook in moreel opzicht. Bij dat laatste zie ik al van allerlei gevaren opdoemen en niet voor niets hoorden we het verhaaltje aan het begin van de dienst over de waarheid die in duizenden brokken uiteenvalt. Help, help, hoe moet dat, want mijn waarheid, mijn goedheid, mijn oordeel over de ander, mijn spijt en mijn poging om het slechte te vermijden, zijn toch waarachtig? Ze komen immers voort uit mijn hart?

Nee, zegt Jezus, wat daaruit voortkomt zijn a priori onreine zaken...

Tja, daar zitten we dan met ons goede gedrag en met onze goede intenties. Wat nu?

In mijn werk als geestelijk verzorger, en dat is tegenwoordig niet alleen met ouderen, probeer ik die verinnerlijking van wat zich van binnen afspeelt, om mensen te helpen dat wat van binnen zit, buiten te krijgen. Binnenstebuiten zagezegd. Ik kan het alleen begeleiden, niet invullen. Want het eigen innerlijk zoekt de eigen waarachtigheid. Maar helpen naar binnen te keren, en is dat ten diepste niet waar pastoraat ook over gaat, om de geestelijke ruimte, ook wel spiritualiteit genoemd, op te roepen. Ja, bij elkaar, maar met respect voor het individuele gehalte ervan. Maar dan komt het. Doen we dat van uit die gezindheid, in de kerken maar ook wereldwijd, dan wordt dat individuele gewetensgesprek tot een zegen voor alles en allen. Dat is de belofte die Jezus al gedaan heeft. Hij voegt het alles samen, staat in Mattheus. Dat mag ons gezamenlijk visioen zijn, dat dan alle onverschilligheid, alle discriminatie, alle onverdraagzaamheid, alle waarheidsclaim het onderspit zullen delven.

Laat wie oren heeft, goed luisteren, zegt Jezus. Vandaag zoomden we in om dat vooral naar jezelf te doen. Luisteren naar welk mengsel van deugd en ondeugd er in jou leeft. Een tip, luister met milde oren naar jezelf. Want,

*Gods goedheid is te groot voor het geluk alleen,
zij gaat in alle nood door heel het leven heen.
Zij daalt als vruchtbaar zaad tot in de groeve af
omdat zij niet verlaat wie toeven in het graf.
Omdat zij niet vergeet wie godverlaten zijn:
de wereld hemelsbreed zal goede aarde zijn.
Al gij die God bemint en op zijn goedheid wacht,
de oogst ruist in de wind als psalmen in de nacht.*

Amen.

Christiaan Boers